

Nr 39.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående om
läggning av systemet för de värnpliktigas rullföring
och redovisning m. m.; given Stockholms slott den
24 januari 1941.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 24 januari 1941.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHESSON-BRAMSTORP, WESTMAN, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER.

Chefen för förvarsdepartementet, statsrådet Sköld, anmäler, efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet, fråga angående omläggning av systemet för de värnpliktigas rullföring och redovisning m. m. och anför därvid följande:

Inledning.

I proposition den 16 februari 1940, nr 63, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för införande snarast möjligt av maskinella anordningar för de värnpliktigas rullföring och redovisning m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anförts i det

Bihang till riksdagens protokoll 1941. 1 saml. Nr 39.

vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, dels ock medgiva, att därigenom uppkommande kostnader finge enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande bestridas från det å fjärde huvudtiteln under lantförsvaret upptagna förslagsanslaget till inskrivnings-, mönstrings- och färdkostnader m. m.

Till grund för det sålunda framlagda förslaget låg en av chefen för armén i skrivelse den 5 januari 1940 gjord framställning, däri nämnde chef anfört bland annat följande:

Vid en av mig företagen omprövning av nu gällande system för de värnpliktigas rullföring och redovisning samt inkallelse till tjänstgöring har såsom särskilt angeläget framgått behovet av att göra inkallelseförfarandet vid utomordentliga förhållanden mer smidigt än vad nu är fallet. Detta kan endast ske om de värnpliktiga — i likhet med vad som hittills skett med vissa befälskategorier — redan i fredstid krigsplaceras i enlighet med erhållen utbildning. Härigenom möjliggöres på ett helt annat sätt än för närvarande att inkalla värnpliktiga för snabbt organiserande av önskvärda förband, för avlösning o. s. v. Inkallelsen förutsättes därvid huvudsakligen ske med personliga order genom postverket, vilket i tider av politisk spänning vore ägnat att förebygga eller minska den irritation inåt och utåt, som kungörelseförfarandet lätt medför.

De för vinnande av detta mål erforderliga åtgärderna medföra emellertid krav på en avsevärt ökad arbetsprestation vid såväl fredsförbandens expeditioner (mobiliseringsavdelningar) som vid inskrivnings- och rullföringsmyndigheterna. Detta kräver i sin tur att arbetskraften förstärkes, varvid den personella arbetskraften delvis synes kunna ersättas med maskinell arbetskraft (bokföringsmaskiner). Med hänsyn såväl till de moderna bokföringsmaskinernas stora kapacitet som till de dryga kostnader, som deras ianspråktagande medför, är emellertid en centralisering naturlig och nödvändig. Genom utnyttjande av en centraliserad maskinell bokföringsanläggning torde det ovan berörda ökade arbetet kunna presteras utan förstärkning av arbetskraften vid truppförband, inskrivnings- och rullföringsmyndigheter.

Efter att närmare hava berört de två i marknaden förekommande systemen av moderna bokföringsmaskiner för här ifrågakommande ändamål — Hollerith och Powers — och uttalat uppfattningen, att typen Hollerith bäst lämpade sig för det avsedda ändamålet, anförde chefen för armén i förenämnda skrivelse vidare:

Det är min avsikt, att om medel ställas till förfogande för anskaffande av en fullständig anläggning av typ Hollerith, föreslå upprättande av en redovisningscentral i anslutning till arméstaben, där ett hålkortsregister över rikets värnpliktsbestånd skulle uppläggas och bearbetas. Genom redovisningscentralens försorg skulle truppförband m. m. kunna tillhandahållas årliga förteckningar över de värnpliktiga, som stå till förfogande vid mobilisering. Härigenom möjliggöres en noggrann planläggning i fredstid av förbandens sammansättning. Utskrift av inkallelseorder m. m. avses skola ske vid centralen. Från rullföringsexpeditionerna synes huvuddelen av statistikarbetet kunna avlastas.

Det är givetvis icke möjligt att med en dylik central och med där befintliga maskiner ersätta rullföringsexpeditionernas arbete. Verksamheten måste i stället byggas på de uppgifter, som erhållas från inskrivnings- och rullföringsmyndigheter samt truppförband. Genom centralens verksamhet synes emel-

lertid rullföringsexpeditionernas arbete åtminstone i någon mån kunna underlättas till förmån för andra och delvis nya uppgifter (upplysningstjänst m. m.).

Hålkortsanläggningen synes i viss utsträckning kunna få betydelse och användning även för andra än här angivna ändamål.

Därest medel omedelbart ställas till förfogande för en hålkortsanläggning, synes ännu möjligt att ernå det inledningsvis anförda smidigare inkallelseförfarandet från och med ingången av år 1941.

I anslutning till det anförda hemställde chefen för armén, att medel måtte ställas till förfogande för bestridande av den för kalenderåret 1940 beräknade kostnaden för en hålkortsanläggning av typ Hollerith. Därest denna framställning bifölles, vore det chefens för armén avsikt att sedermera föreslå de åtgärder och bestämmelser, som kunde erfordras för anläggningens utnyttjande i det angivna syftet.

För egen del anförde jag vid ärendets anmälan i statsrådet den 16 februari 1940 bland annat följande:

Av vad chefen för armén i ärendet anført torde framgå, att det nu rådande systemet för rullföring och redovisning av de värnpliktiga icke kan anses tillfredsställa de höga anspråk på smidighet och elasticitet som betingas av den numera långt drivna specialiseringen i fråga om de värnpliktigas uppdelning på olika yrkesgrenar, utbildningskategorier m. m. Ett system som redan i själva bokföringen avspeglar varje värnpliktigs speciella utbildning, yrkeskunnighet etc. skulle otvivelaktigt lända till stor lättnad och säkerhet vid brådskande inkallelser och avlösningar m. m. Med ett sådant system skulle också det nu nödvändiga kungörelseförfarandet kunna i stor utsträckning ersättas med personliga inkallelseorder, något som ur olika synpunkter uppenbarligen vore fördelaktigt. Den utveckling på det bokföringstekniska området som under senare tid ägt rum, framför allt genom tillkomsten av maskinella bokföringssystem, har ansetts skapa förutsättningar för åstadkommande av effektivare anordningar på detta område.

För min del vill jag ansluta mig till den av chefen för armén framförda tanken att genom inrättande av ett centralt maskinellt system för rullföring och redovisning av arméns värnpliktiga åstadkomma mera praktiska och effektiva förhållanden på ifrågavarande område än som för närvarande äro rådande. Detta skulle kunna ske på det sätt, att för ändamålet anskaffades ett bokföringsaggregat av modern typ, förmedelst vilket redovisningen av samtliga värnpliktiga skulle sammanföras till en till arméstaben knuten central. De data, som behövas för att ständigt hålla detta centrala register aktuellt, skulle till registret regelbundet inlevereras från inskrivnings- och rullföringsmyndigheterna. Det måste därvid fasthållas, att rullföringsmyndigheternas nuvarande arbete icke torde kunna i någon väsentligare mån avlastas genom tillkomsten av en dylik redovisningscentral; hos dessa måste alltjämt primärmaterialet insamlas. Dock torde det rullföringsexpeditionerna nu åliggande statistiska arbetet kunna till avsevärd del överflyttas på centralen.

Det bör påpekas, att en anläggning av ifrågavarande slag torde kunna komma till användning även för vissa andra ändamål än redovisningen av arméns värnpliktiga. Särskilt torde den kunna komma till användning jämväl vid redovisningen av marinens och flygvapnets värnpliktiga.

Avgörande för frågan om vilken typ av aggregat som bör väljas måste naturligen i främsta rummet vara typens kapacitet och lämplighet i övrigt för det föreliggande speciella ändamålet. I detta hänseende har jag icke varit i

tillfälle att ännu bilda mig någon slutgiltig uppfattning. Undersökningar därom fortgå emellertid genom anlitan av opartisk expertis, som ställt sig till förfogande för ändamålet. Dessa undersökningar avse jämväl att närmare klarlägga frågan, huruvida en till lokala myndigheter decentraliserad maskinell utrustning av enklare slag skulle kunna medföra en godtagbar lösning inom en rimlig kostnadsram.

Riksdagen (skrivelse nr 128) biföll Kungl. Maj:ts i förenämnda proposition gjorda hemställan samt anförde därvid bland annat följande:

I likhet med departementschefen är riksdagen av den uppfattningen, att en omläggning av det nuvarande systemet för de värnpliktigas rullföring och redovisning snarast bör ske. Genom en centralisering, på sätt föreslagits, och införande på ifrågavarande område av moderna maskinella anordningar skulle även enligt riksdagens mening åstadkommas mera praktiska och effektiva förhållanden än som för närvarande äro rådande. Riksdagen har därför funnit sig böra bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för genomförande på detta område av ett maskinellt redovisningssystem i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen anförts.

I anslutning till vad sålunda förekommit uppdrog Kungl. Maj:t den 19 april 1940 åt chefen för armén att med beaktande av vad i förenämnda proposition och riksdagsskrivelse i ämnet anförts till Kungl. Maj:t inkomma med slutligt förslag angående vidtagande av åtgärder för införande av maskinella anordningar för de värnpliktigas rullföring och redovisning m. m.

Till åtlydnad härav har chefen för armén med skrivelse den 23 december 1940 överlämnat förslag till åtgärder för införande av maskinella anordningar för de värnpliktigas rullföring och redovisning, vilka förslag närmare utformats i en vid skrivelsen fogad, inom arméstaben upprättad promemoria.

Arméstabens promemoria.

I arméstabens promemoria anføres till en början, att på grund av Kungl. Maj:ts förberörda uppdrag utförts — förutom närmare undersökningar rörande lämpligaste sättet för utnyttjande av hålkortsmaskiner — jämväl undersökningar för utrönande av s. k. adresseringsmaskiners lämplighet för det ifrågavarande ändamålet samt beträffande lämpligheten av att använda båda maskintyperna i förening.

De verkställda undersökningarna hade lämnat till resultat, att såsom maskinella hjälpmedel för rullföringen och redovisningen av de värnpliktiga borde anskaffas *dels* adresseringsmaskiner med uppställning vid fredstruppförbanden, *dels ock* en i förhållande till den i förenämnda proposition skisserade centrala hålkortsanläggningen väsentligt reducerad sådan anläggning för i huvudsak statistiska ändamål, avsedd att uppställas i anslutning till arméstaben.

Till närmare belysning av utredningsresultatet ävensom av ett på grundval därav uppbyggt redovisningssystemts återverkningar i organisatoriskt avseende och dess ekonomiska konsekvenser har i promemorian lämnats en ingående redogörelse.

Inledningsvis framföras i promemorian de krav som numera måste uppställas på ett system för de värnpliktigas redovisning. Dessa krav ha i promemorian sammanfattats sålunda, att redovisningssystemet måste möjliggöra 1) inventering av personalbeståndet, särskilt inom de instanser, som hava att besluta om de värnpliktigas krigsplacering i detalj; 2) planering av personalbeståndets utnyttjande; 3) fördelning av personalbeståndet; 4) snabb och smidig inkallelse av de värnpliktiga; 5) mottagande av den inkallade personalen vid truppförbanden; 6) att vid mobiliseringsinkallelse äga tillgång till på förhand iordningställda redovisningshandlingar för fältredovisning på inmönstringsplatserna; samt 7) största möjliga aktualitet hos redovisningssystemet. Såsom ett särskilt krav uppställas dessutom möjligheten att kunna rekonstruera registersystemet efter förstörelse.

Efter en närmare granskning av det nuvarande rullförings- och redovisningssystemet för de värnpliktiga mot bakgrunden av de i det föregående angivna kraven och de erfarenheter, som i förevarande avseende vunnits under de sedan hösten 1939 förekommande beredskapsinkallelserna, samt med beaktande av vissa önskemål som i förevarande avseende framförts av riksdagens militieombudsman i skrivelse den 8 november 1939 hava i förenämnda promemoria kraven på en reformering av ifrågavarande system sammanfattats på följande sätt:

Erfarenheterna från det senaste årets beredskapstjänst utvisa, att en radikal omorganisation av rullföringsväsendet är påkallad. Denna bör syfta till att tyngdpunkten i fråga om de värnpliktigas redovisning överflyttas från rullföringsexpeditionerna till fredstruppförbanden, varvid dock rullföringsexpeditionernas verksamhet i viss utsträckning måste bibehållas. I samband med den omlagda redovisningen bör en krigsplacering redan i fredstid ske av de värnpliktiga. Inkallelseförfarandet bör samtidigt omläggas så att inkallelserna i regel komma att ske medelst från truppförbanden till de värnpliktiga utsända personliga order. Dessa order liksom för fältredovisningen erforderliga redovisningshandlingar måste vid ett manuellt förfarande finnas utskrivna redan i fredstid och föras aktuellt med hänsyn till dagligen inträffande förändringar. På grund härav och på grund av arbetet med krigsplaceringen, som icke äger någon motsvarighet i den nuvarande organisationen, kräves en avsevärd utökning av fredstruppförbandens behov av såväl personal som lokaler. En betydande begränsning av dessa behov kan emellertid åstadkommas genom införande av vissa maskinella anordningar.

I nästa avsnitt av promemorian beröras vissa synpunkter beträffande utformningen av en organisation med maskinell redovisning och rullföring av de värnpliktiga. Såsom ett önskemål framhålles härvid en allmän rationalisering av personalredovisningen över huvud inom försvarsväsendet. Härom anföres i promemorian följande:

De frågor, som i detta sammanhang främst aktualiseras, avse landstormens och den fast anställda personalens redovisning ävensom redovisningen av den personal — fast anställd eller värnpliktig — som på grund av särskilda kvalifikationer (läkare m. fl.) redan nu redovisas på ett sätt, som avviker från den övriga personalens redovisning. Även vissa andra frågor måste emellertid samtidigt beaktas, såsom den lämpliga arbetsfördelningen mellan olika instanser samt möjligheterna att rationalisera uppskovsväsendet och handläggningen av familjebidragsärenden m. m.

Vad beträffar landstormens redovisning i värnpliktshänseende ifrågasättes i promemorian på vissa närmare anförda skäl, att skillnaden mellan beväring och landstorm upphäves. Vidare föreslås den fast anställda personalen skola redovisas på samma sätt som de värnpliktiga. Härjämte förutsättes för personal, tillhörande sådana personalkårer m. fl., som ej äro anslutna till visst truppförband, liksom beträffande läkare och annan medicinalpersonal, fälttyg- och gasskyddstekniker samt intendenturtruppernas studenter, att dessa kategorier skola fördelas av den centrala myndighet, som äger överblick över behov av och tillgång å ifrågavarande personal.

I förevarande sammanhang framhålles vidare, att om samtliga värnpliktiga, som enligt nuvarande bestämmelser tillhöra ett visst truppförband, skulle redovisas vid detta truppförband och dessutom landstormsmännen tillkomma, skulle i regel ett överskott utöver truppförbandets behov (inberäknat viss reserv) uppstå. Detta överskott borde kunna utnyttjas för utjämning mellan förbanden och för nyuppsättningar av förband m. m. Sådan utjämning och nyorganisation underlättades om överskottet redovisades centralt. En anknytning till militärområdesindelningen syntes med hänsyn därtill och till överskottets sannolika utnyttjande för utjämning och för nyformationer vara naturlig. En militärområdesstab skulle då erhålla samma maskinella utrustning som ett truppförband och i fråga om personalredovisningen funktionera såsom ett sådant.

Bland de organisatoriska problemen i samband med den tilltänkta redovisningsreformen behandlas i promemorian jämväl frågan om de värnpliktigas tillhörighet till truppförband. Denna fråga är för närvarande reglerad genom § 8 inskrivningsförordningen. Den i nämnda paragraf givna huvudregeln innebär, att den värnpliktige tillhör det truppförband eller den örlogsstation, som enligt i kommandoväg meddelade föreskrifter erhåller sina värnpliktiga från det rullföringsområde, inom vilket den värnpliktiges kyrkobokföringsort är belägen, eller, beträffande å sjömanshus inskriven och marinen eller flygvapnet tilldelad värnpliktig, från det sjörullföringsområde, till vilket sjömanshuset hör; dock tillhör värnpliktig, som uttagits eller överförts till linjetjänst vid flygvapnet, visst truppförband enligt i kommandoväg utfärdade bestämmelser.

Enligt promemorian skulle föreliggande spörsmål erhålla en smidig lösning, om truppförbandstillhörigheten bibehölles vid flyttning inom vissa för varje särskilt truppförband med hänsyn främst till kommunikationsförhållandena lämpligt avgränsade områden men skiftade vid flyttning utanför de sålunda fastställda områdena.

Härefter upptages i promemorian till behandling frågan om de till anskaffning ifrågasatta maskinanläggningarnas kapacitet m. m. Verkställda beräkningar, för vilka en närmare redogörelse lämnas i promemorian, hava givit till resultat, att 83 adresseringsanläggningar av olika storlek allt efter förbandens omfång skulle erfordras. Vid denna beräkning har i promemorian hänsyn tagits till verkställda eller planerade nyuppsättningar av fredsforma-

tioner vid armén och marinen, medan för flygvapnets del räknats med allenast nu förefintliga tio flygflottiljer samt den i årets statsverksproposition till uppsättning föreslagna s. k. basorganisationen i övre Norrland.

Vidkommande åter storleken av den i det föregående berörda hålkortsanläggningen för central uppställning anföres i arméstabens promemoria, bland annat, att anläggningens omfattning beräknas kunna begränsas genom uteslutning från hålkortsbearbetning av sådana uppgifter, beträffande vilka ändringsfrekvensen är störst.

Härefter behandlas frågan om det personalbehov, som skulle bliva en följd av införandet av maskinell redovisning och rullföring av de värnpliktiga i enlighet med förslaget. För adressmaskinernas betjänande räknas med ett behov av 128 kvinnliga anställningshavare. För översyn och verkställande av förekommande reparationer å maskinuppsättningen beräknas en montör vara erforderlig. Utöver den för dessa maskiners rutinemässiga handhavande sålunda avsedda personalen beräknas jämväl ett avsevärt antal pensionerade officerare och underofficerare i arvodesbefattning komma att erfordras. Förslaget upptager sammanlagt 56 pensionerade officerare och 74 pensionerade underofficerare. Såsom biträden åt sistnämnda personal upptager förslaget kvinnliga skrivbiträden till ett sammanlagt antal av 26.

För fullgörande av arbetsuppgifterna vid den centrala hålkortsmaskin-anläggningen erfordras enligt promemorian förutom en föreståndare jämväl ett manligt biträde, fyra kvinnliga s. k. stansoperatörer och två kvinnliga biträden för skötsel av till anläggningen hörande kartotek.

De kostnader, som den nu angivna personalen skulle draga i form av löner o. s. v., böra emellertid enligt promemorian för erhållande av den verkliga kostnadsökningen i denna del för den nya organisationen ses i relation till nu utgående kostnader för viss personal, som bleve överflödig i och med reformens genomförande. Härvid avses i promemorian huvudsakligen ersättning till vissa arvodister och skrivbiträden vid inskrivningsexpeditionerna samt delar av nu utgående kostnader för rullföringsbefälhavare med biträden samt landstormsområdesbefälhavare.

I promemorian upptages härefter till behandling frågan om tillgodoseendet av lokalbehovet för de föreslagna maskinella anläggningarna och den för rullförings- och redovisningsarbetet erforderliga personalen. På grundval av en inom arméstaben verkställd preliminär utredning räknas i promemorian med ett medelsbehov i förevarande avseende för adresseringsmaskinsanläggningarna av 155,000 kronor för uppförande av baracker, ombyggnadsarbeten m. m. ävensom 10,000 kronor i årliga hyreskostnader. För den centrala hålkortsanläggningen har lokalbehovet beräknats till sammanlagt 100 kvadratmeter, vilket utrymme syntes utan särskilda kostnader kunna beredas i militärstabsbyggnaden, sedan krigsarkivet erhållit nya lokaler. — Emot lokalutgifterna borde ställas besparingar i lokalkostnaderna för rullföringsexpeditionerna, som framdeles kunde förväntas uppstå men för närvarande icke kunde överblickas.

Härefter behandlas i ett särskilt avsnitt de legislativa åtgärder, som påkallas i samband med genomförande av den föreslagna omorganisationen av systemet för de värnpliktigas rullföring och redovisning.

Såsom tidigare framhållits förutsättes i förslaget, att värnpliktslagen ändras så, att den nuvarande uppdelningen av de värnpliktiga i beväring och landstorm upphäves. Därjämte påkallas enligt promemorian lagstiftningsåtgärder i syfte att säkerställa överbringandet av personlig inkallelse till tjänstgöring. Fråga har sålunda uppstått huruvida en värnpliktig, till vilken inkallelseorder utfärdats i rekommenderad försändelse med posten, kan anses vara lagligen inkallad i det fall att han icke själv anträffats med ordern utan denna enligt härför gällande föreskrifter överlämnats till och kvitterats av arbetsgivare eller familjemedlem. Därest icke den värnpliktige kan i sådant fall anses vara i laga ordning inkallad, synes det enligt promemorian nödvändigt att den som kvitterat försändelsen på något sätt göres ansvarig för orderns överbringande till adressaten eller — om denne icke kan anträffas — inom viss tid till närmaste polismyndighet.

Häruöver påkallas vissa ytterligare ändringar i gällande värnpliktsförfattningar.

Av de nu berörda legislativa åtgärderna skulle allenast frågorna om det rättsliga ansvaret för inkallelseorders överbringande samt om likställighet mellan beväring och landstorm enligt promemorian vara av beskaffenhet att tarva beslut i anslutning till inskrivningsreformens genomförande, medan med lösandet av övriga i samband med reformen stående lagstiftningsfrågor skulle kunna tillsvidare anstå.

I promemorian redogöres härefter för infordrade anbud å adresserings- och hålkortsmaskiner för den ifrågasatta organisationen. Anbud å adresseringsmaskiner hava infordrats från tre firmor, vilka anbud prövats av opartisk expertis, som anvisats av statens industrikommission. På grundval av denna expertundersökning, vars resultat sammanfattats i en vid promemorian fogad bilaga, förordas ett av aktiebolaget Systema avgivet anbud å adresseringsmaskiner av typen Addressograph. Kostnaderna för dessa maskiner uppgå enligt promemorian till 1,509,930 kronor. Jämväl med hänsyn till leveranstiden har nämnda anbud befunnits fördelaktigast. Aktiebolaget Systema har enligt vad i promemorian framhålles erbjudit sig att under själva omorganisationsarbetet intill dess den egentliga leveransen kan fullgöras ställa enklare tryckningsmaskiner till förfogande. Denna förhyring beräknas draga en kostnad av 13,000 kronor och förordas i promemorian, då omorganisationen därigenom skulle kunna genomföras till årsskiftet 1941—1942, även om någon leveransförsening av de till inköp avsedda maskinerna genom oförutsedda omständigheter skulle inträffa.

Vad beträffar den centrala hålkortsanläggningen förordas i likhet med vad fallet var i det ursprungliga, i propositionen nr 63/1940 L omnämnda förslaget, att en maskinanläggning av typen Hollerith förhyres för ändamålet. Till belysande av företrädena hos Hollerith-typen framläggas i en vid promemorian fogad bilaga vissa jämförelser mellan denna typ och den

i förenämnda proposition nr 63/1940 L omförmälda maskintypen Powers. — Hyreskostnaderna för en Hollerithanläggning beräknas i promemorian med utgångspunkt från nu gällande dollarkurs till i runt tal 30,000 kronor för år. Uppläggningskostnaderna, inklusive löner till erforderlig personal, komme att uppgå till cirka 66,000 kronor.

I anslutning till det anförda föreslås i promemorian, att en omorganisation av systemet för de värnpliktigas rullföring och redovisning kommer till stånd i enlighet med de i promemorian förordade riktlinjerna. De beräknade kostnaderna för denna organisation sammanfattas på följande sätt:

Beräknade engångskostnader.

Anläggningar vid truppförband m. m.

Maskinutrustning (typ Addressograph)	kronor	1,509,930	
Hyra av reservmaskiner under upplägningstiden	»	13,000	
Kostnader för plåtar och ryttare	»	292,500	
Frakter och andra distributionskostnader	»	5,000	
Förvaringsskåp för plåtar och register	»	164,000	
Försöksanläggning och utbildningskurser	»	26,000	
Lokalkostnader	»	155,000	
Övriga kostnader (i utjämningsyfte avrundat till)	»	9,570	2,175,000

Central hålkortsanläggning.

Maskinhyra under upplägningstiden, inklusive importkostnader	kronor	15,500	
Förvaringsskåp och andra inventarier	»	25,000	
Hålkort	»	8,200	
Tillfällig personal för upplägningen	»	16,800	
Övriga kostnader	»	500	66,000

Summa engångskostnader kronor 2,241,000

Beräknade årskostnader.

Anläggningar vid truppförband m. m.

Kostnader för plåtar m. m.	kronor	7,500	
Underhållskostnader (service)	»	12,000	
Lokalhyror	»	10,000	
Maskinpersonal	»	307,200	
Övrig personal	»	398,100	
Övriga kostnader såsom elektrisk kraft m. m. (i utjämningsyfte avrundat till)	»	5,200	740,000

Central hålkortsanläggning.

Maskinhyror	kronor	29,400	
Hålkort	»	700	
Personalkostnader	»	31,000	
Övriga kostnader	»	900	62,000

Summa årskostnader kronor 802,000

Chefen för armén.

Chefen för armén har i sin förenämnda skrivelse den 23 december 1940 till en början erinrat om de i arméstabens promemoria gjorda kostnadsberäkningarna samt därvid framhållit, att mot de beräknade årskostnaderna svarade besparingar i avseende å nu utgående kostnader, vilka besparingar kunde uppskattas till, i runt tal, 600,000 kronor. Den årliga merkostnaden för den nya organisationen kunde därför begränsas till omkring 200,000 kronor. De betydande fördelar, som kunde vinnas genom omorganisationen, ansåge emellertid chefen för armén väl motivera såväl engångskostnaden som de årliga merkostnaderna. — Därest Kungl. Maj:t funne det framlagda förslaget böra godtagas, vore det av betydelse att beslut härom fattades i så god tid, att omorganisationen kunde vara genomförd till årsskiftet 1941—1942.

Vid beslut i enlighet med det avgivna förslaget syntes engångskostnaderna böra beräknas med 1,000,000 kronor för innevarande budgetår och återstoden för budgetåret 1941/42. Årskostnaderna borde beräknas från och med sistnämnda budgetår.

Departementschefen.

Såsom inledningsvis anförts har det redan tidigare stått klart, att en omläggning av det nuvarande systemet för de värnpliktigas rullföring och redovisning snarast borde ske. I enlighet med denna uppfattning fattades också vid 1940 års lagtima riksdag ett principbeslut i frågan, innebärande bemyndigande för Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för genomförande på detta område av ett maskinellt redovisningssystem i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anfördes i propositionen nr 63 till nämnda riksdag. Härvid förutsattes, såsom i det föregående närmare utvecklats, att en central hålkortsanläggning skulle inrättas såsom huvudsakligt hjälpmedel för ett reformerat redovisnings- och rullföringssystem. Vid de fortsatta undersökningar, som erfordrades för utrönande av den lämpligaste typen för maskinaggregaten, förutsattes emellertid jämväl skola utredas frågan, huruvida en till lokala myndigheter decentraliserad maskinell utrustning av enklare slag skulle kunna medföra en godtagbar lösning inom en rimlig kostnadsram.

De fortsatta undersökningar, som i förevarande hänseenden bedrivits inom arméstaben, ha nu resulterat i föreliggande förslag om en i förhållande till det tidigare, i propositionen nr 63/1940 L skisserade förslaget på väsentliga punkter avvikande organisation av de värnpliktigas rullföring och redovisning. Den nu föreslagna organisationen, för vars innebörd och konsekvenser i olika hänseenden närmare redogörelse lämnats i det föregående, innebär en kombination av adresseringsmaskiner och en central hålkortsanläggning, därvid adresseringsmaskinerna avses skola uppställas vid truppförband och vissa andra formationer och anstalter, medan hålkortsanläggningen skulle uppställas i arméstaben och därstädes komma till användning för i huvudsak statistiska ändamål. För betjäning av maskinanlägg-

ningarna och för utförande av de arbetsuppgifter i övrigt, som den nya organisationen beräknas medföra, erfordras civil biträdespersonal till avsevärt antal, vartill komma nya arvodesbefattningar för officerare och underofficerare. Vidare erfordras i åtskilliga fall om- och tillbyggnadsarbeten vid förläggningarna för inrymmande av de nya maskinerna och den för rullförings- och redovisningsväsendet erforderliga personalen.

För min del har jag funnit den nu i ärendet förebragta utredningen giva vid handen, att ett system för redovisning av de värnpliktiga, vilket på sätt i promemorian föreslås anknytes till de särskilda fredsförbanden, ur effektivitetssynpunkt är avgjort överlägset det i propositionen nr 63/1940 L skisserade redovisningssystemet. Sistnämnda system, vilket innebar en fullständig centralisering av de värnpliktigas redovisning, skulle enligt vad de fortsatta övervägandena utvisat icke medgiva det ständiga à jour-hållande av redovisningen, vilket är en förutsättning för att de värnpliktigas inkallelser och fördelning på mobiliseringsförband m. m. skola kunna ske med önskvärd snabbhet och säkerhet. Att förberedelserna för värnpliktsinkallelserna äga rum vid de fredsförband, som hava att ombesörja de värnpliktigas inkallande och emottagande vid mobilisering, måste också enligt sakens natur innebära påtagliga fördelar. Jag finner mig därför böra i princip lämna förslaget om införande av maskinella anordningar vid truppförbanden och vissa därmed jämförliga organisationer min tillstyrkan.

Med detta ståndpunktstagande har jag icke tagit någon slutlig ställning till de frågor av lagstiftningsnatur, som i arméstabens promemoria ansetts sammanhänga med genomförandet av det nya redovisningssystemet, nämligen dels förslaget om upphävande av den sedan gammalt i värnpliktslagen stadgade skillnaden mellan beväring och landstorm, dels frågan om införande av vissa rättsliga garantier för orderinkallelserns effektiva funktionerande. Dessa frågor tarva ett väsentligt grundligare övervägande än som hittills varit möjligt. Då jag det oaktat anser mig nu kunna hemställa om principbeslut i fråga om värnpliktsredovisningen vid truppförbanden, beror detta på att de nämnda lagfrågorna enligt min mening icke så intimt sammanhänga med reformens genomförande som i promemorian gjorts gällande; de synas utan större olägenhet kunna lösas i andra sammanhang.

En bidragande orsak till att jag redan nu anser mig böra föreslå, att frågan om införande av det nya redovisningssystemet vid truppförbanden upptages till principiellt avgörande, ligger däri, att ett uppskjutande av ett sådant avgörande kan befaras avsevärt förskjuta tidpunkten för den nya organisationens genomförande, vilket därest principbeslut nu fattas anses kunna äga rum vid årsskiftet 1941—1942. Jämväl med hänsyn till önskvärdheten att snarast kunna träffa avtal angående de för organisationen erforderliga maskinleveranserna framstår ett beslut i ärendet redan nu såsom önskvärt.

Vad jag nu anfört gäller tillsvidare endast den föreslagna organisationens huvuddel eller den till truppförbanden och därmed jämställda organ förlagda redovisningen av de värnpliktiga. I fråga om den föreslagna, centralt anordnade hålkortsanläggningen innehåller arméstabens promemoria icke till-

räckliga hållpunkter för bedömande av de uppgifter som med densamma skulle tillgodoses. Jag är därför icke beredd att utan ytterligare utredning i denna del tillstyrka förslaget. Därest en dylik central anläggning befines vara erforderlig för statistikändamål, lärer denna fråga kunna lösas för sig. Av promemorian synes för övrigt framgå, att lokaler för en dylik anläggning icke lämpligen kunna anordnas i militärstabsbyggnaden annat än i samband med beredande av nya lokaler för krigsarkivet, en fråga som ännu är helt olöst.

I anslutning till ett principbeslut om införande av ett redovisningssystem med adresseringsmaskiner synes i detta sammanhang böra till närmare behandling upptagas allenast frågan om de därmed direkt förbundna engångskostnaderna, fränsett kostnaderna för lokaler. Lokalkostnaderna tarva enligt min mening en ytterligare utredning, innan slutligt förslag därutinnan kan framläggas. Likaså är det nödvändigt att underkasta de i förslaget upptagna personalkostnaderna en grundlig översyn, syftande till att i möjligaste mån nedbringa desamma. Personalfrågorna torde därför icke kunna upptagas förrän tidigast i samband med behandlingen av de ur statsverkspropositionen utbrutna avlöningsanslagen för de olika försvarsgrenarnas personal. Det bör därvid även närmare övervägas, huruvida icke i samband med reformens genomförande den nuvarande rullföringsorganisationen skall kunna ytterligare nedbringas i förhållande till vad som i förslaget förutsatts eller eventuellt jämte landstormsområdesorganisationen helt upphöra.

I promemorian har räknats med ett sammanlagt behov av 83 anläggningar för adresseringsmaskiner, fördelade på olika typer alltefter den erforderliga kapaciteten. Utgångspunkten har därvid varit, att en maskinanläggning skulle finnas *dels* vid samtliga nu befintliga fredsförband vid armén, nämligen 21 infanteriregementen, 4 kavalleriregementen, 10 artilleriregementen, 1 luftvärnsdetachment, 3 ingenjörkårer, 2 signalförband, 4 trängkårer och 3 intendenturkompanier, *dels* vid generalfälttygmästarens, generalintendentens och generalfältläkarens expeditioner, *dels* vid samtliga 5 militärområdesstaber, *dels* vid örlogsstationerna i Stockholm och Karlskrona, *dels* vid Vaxholms och Karlskrona kustartilleriregementen samt vid Gotlands kustartillerikår, *dels ock* vid samtliga nu befintliga 10 flygflottiljer ävensom vid den föreslagna s. k. basorganisationen i Övre Norrland. Detta skulle sammanlagt innebära ett behov av 72 anläggningar. Därutöver har emellertid räknats med att i en blivande ny försvarsordning skulle tillkomma vissa nya enheter av skilda slag, så att antalet anläggningar skulle uppgå till 83. Å andra sidan har icke räknats med några maskinaggregat i reserv. För min del anser jag, att man vid bedömande av det erforderliga antalet anläggningar bör utgå från de förband som nu finnas eller befräffande vilka förslag redan framlagts eller med säkerhet kan väntas. Med tillämpning härav bör antalet erforderliga anläggningar beräknas till den nämnda siffran 72 med tillägg *dels* av 3 för nya luftvärnsdetachment, *dels* 1 för en kustartillerikår för Älvsborgs fästning och *dels* 2 för de föreslagna nya flygflottiljerna i Nyköping och Kalmar. I enlighet därmed skulle antalet uppgå till 78. Emellertid torde det vara nödvändigt att räkna med en viss

reserv, vilken icke torde böra sättas lägre än till 7, varför antalet anläggningar som på en gång bör beställas torde böra bestämmas till 85. Därmed har jag emellertid icke tagit slutlig ståndpunkt till frågan, huruvida adressmaskinanläggningar behövas vid samtliga organisationer, som i promemorian föreslagits. Exempelvis bör frågan om anordnande av dylika anläggningar vid en var av generalfälttygmästarens, generalintendentens och generalfältläkarens expeditioner underkastas ytterligare prövning. Emot den för anläggningarna föreslagna typen, det amerikanska fabrikkatet Addressograph, torde intet vara att erinra.

Kostnaderna för anskaffning av 85 maskinanläggningar av nämnda typ kunna enligt under hand lämnade uppgifter jämlikt föreliggande anbud beräknas till sammanlagt 1,536,030 kronor inklusive frakter till respektive uppställningsplatser ävensom uppmontering. Härtill komma kostnaderna för vissa tillbehör — ramar, plåtar, ryttare och skyltkort — vilka med hänsyn till att mängden av dessa tillbehör torde böra något ökas utöver vad som i arméstabens promemoria beräknats böra upptagas med 365,000 kronor. Kostnaderna för erforderliga skåp och lådor för plåtar och register uppgå enligt föreliggande anbud till 163,040 kronor. För oförutsedda utgifter för täckande av uppkommande merkostnader för transporter, försäkringar och eventuella ändringar i tullsatser m. m. torde böra beräknas ett för slutsiffrans avjämnande till 30,930 kronor upptaget belopp. Slutligen tillkommer allmän omsättningskatt å den ifrågavarande leveransen, vilken helt ombesörjes av aktiebolaget Systema; den av skatten förorsakade prisförhöjningen torde kunna beräknas till 105,000 kronor.

I enlighet med det anförda skulle kostnaderna för anskaffningen av adresseringsmaskinerna jämte tillbehör beräknas på följande sätt:

Maskinutrustning (inklusive frakt m. m.)	kronor 1,536,030
Tillbehör	» 365,000
Skåp och lådor	» 163,040
Oförutsedda merkostnader m. m.	» 30,930
Allmän omsättningsskatt	» 105,000
	<hr/>
	Summa kronor 2,200,000

Till sistnämnda summa torde, i anslutning till vad i arméstabens promemoria föreslagits, böra läggas ett belopp av 30,000 kronor, avsett dels för hyra av reservmaskiner under uppsättningstiden och dels för anordnande av kurser för utbildning av den personal, som i första hand måste bibringas kunskap om den nya organisationen och adresseringsmaskinernas funktionerande.

Det belopp som i detta sammanhang bör äskas av riksdagen uppgår i enlighet med det anförda till (2,200,000 + 30,000 =) 2,230,000 kronor. Av detta belopp torde 1,500,000 kronor böra anvisas å tilläggsstat för innevarande budgetår och återstoden eller 730,000 kronor å riksstaten för budgetåret 1941/42. Anslagen torde böra upptagas å fjärde huvudtiteln, för innevarande

budgetår under avdelningen G. Gemensamma utgifter och för nästkommande budgetår under avdelningen E. Diverse.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels till Maskinella anordningar för de värnpliktigas redovisning m. m. å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reser-

tionsanslag av kronor 1,500,000;

dels ock till Maskinella anordningar för de värnpliktigas redovisning m. m. för budgetåret 1941/42 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av kronor 730,000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Sven Berglund.